DOI: 10.5961/jhes.2019.355

Yükseköğretimdeki Engelsiz Öğrencilerin Fiziksel Engelli Öğrencilere İlişkin Bakış Açıları: Marmara Üniversitesi Örneği

Non-handicapped Students' Point of View towards Physical Disabled Students in Higher Education: Case of Marmara University

Sibel CENGİZHAN, Buket DOĞAN, Elif URAL, Aynur AKAR, Firdevs Melis CİN

ÖZ

Araştırmanın amacı, yükseköğretimdeki engelsiz öğrencilerin fiziksel engelli öğrencilere ilişkin bakış açılarını incelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda araştırma, tarama modeli ile yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini 2015-16 eğitim-öğretim yılında Marmara Üniversitesinde öğrenim gören engelsiz öğrenciler, örneklemini ise bu evrenden tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiş 661 engelsiz öğrenci oluşturmuştur. Bu öğrencilerden 423'ü kadın, 238'i ise erkektir. Veriler, çoktan seçmeli yedi soru ile 25 ifadeden oluşan anket formuyla toplanmıştır. 25 ifadeden oluşan ankete verilen cevaplamalarda kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum olmak üzere dörtlü Likert tipi skala kullanılmıştır. Verilerin analizinde ankette yer alan her bir ifadeye ilişkin yüzde ve frekans değerleri verilmiştir. Elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde; araştırmaya katılan engelsiz öğrencilerin engelliliğe karşı duyarlı olmadıkları, engellilikle ilgili bir rehberlik hizmeti almaya istek duymadıkları, buna karşılık engelliliğe ilişkin bakış açılarına yönelik sorulara verdikleri yanıtlarda çoğunlukla olumlu ifadelere katıldıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlarla ilgili olarak yükseköğretimde duyarlılığı artırmak için engelli birimlerinin daha işlevsel hale getirilmesi, her fakültede konuyla ilgili zorunlu dersler konulması, özellikle Topluma Hizmet Uygulamaları derslerinde bir öğrencinin bir dönemde en az konuyla ilgili bir ya da iki sempozyum, kulüp, dernek, çalıştay, proje vb. faaliyetlere katılması, sivil toplum kuruluşlarında gönüllü çalışmalar yapmalarının sağlanmasının engelliliğe ilişkin bilgilenmeyi sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yükseköğretim, Fiziksel engellilik, Engelli duyarlılığı, Engelliliğe bakış

Cengizhan S., Doğan B., Ural E., Akar A., & Cin FM., (2019). Yükseköğretimdeki engelsiz öğrencilerin fiziksel engelli öğrencilere ilişkin bakış açıları: Marmara Üniversitesi örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science, 9*(3), 573-580. https://doi.org/10.5961/jhes.2019.355

*Bu araştırma Marmara Üniversitesi BAPKO birimi tarafından desteklenen projeden üretilmiştir.
**This research produced from the project supported by BAPKO unit of Marmara University.*

Sibel CENGİZHAN (✉)
ORCID ID: 0000-0001-5862-2927
Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, İstanbul, Türkiye
Marmara University, Atatürk Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Istanbul, Turkey
sibel@marmara.edu.tr

Buket DOĞAN
ORCID ID: 0000-0003-1062-2439
Marmara Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, İstanbul, Türkiye
Marmara University, Faculty of Technology, Department of Computer Engineering, Istanbul, Turkey

Geliş Tarihi/*Received* : 24.05.2019
Kabul Tarihi/*Accepted* : 15.08.2019

Elif URAL
ORCID ID: 0000-0001-8447-7161
Marmara Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Görsel işitsel Teknikler ve Medya Yapımcılığı Bölümü, İstanbul, Türkiye
Marmara University, Technical Sciences Vocational School, Department of Audiovisual Techniques and Media Production, Istanbul, Turkey

Aynur AKAR
ORCID ID: 0000-0002-3271-6666
Marmara Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü, İstanbul, Türkiye
Marmara University, Faculty of Technology, Department of Electrical and Electronics Engineering, Istanbul, Turkey

Firdevs Melis CİN
ORCID ID: 0000-0001-6015-0447
Lancaster University, Faculty of Arts and Social Science, Department of Educational Research, Lancaster, United Kingdom
Lancaster Üniversitesi, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Eğitim Araştırmaları Bölümü, Lancaster, Birleşik Krallık

ABSTRACT

The purpose of the research is to examine non-handicapped students' points of view towards physically disabled students in higher education. For this purpose, the study was conducted with a survey model. The population of the research consists of non-handicapped students who study at Marmara University in the 2015-16 academic year, while the sample consists of 661 non-handicapped students with the random sampling method. 423 of these students were female, and 238 were male. The answers given to the questionnaire consists of seven multiple-choice questions and 25 statements. In the answers given to the questionnaire, 4-point Likert was used as "strongly disagree, disagree, agree and strongly agree". In the analysis of the data, the percentage and frequency values for each statement in the questionnaire were given. The results show that abled students do not have enough awareness about being disabled, did not want to receive guidance services about the disability, whereas they responded mostly to positive expressions in their responses to questions about disability perspectives. In order to increase disability awareness in higher education, disabled student units should be more functional in each of the faculties and putting compulsory courses about disability in each faculty can have a positive effect. In addition, especially in the Community Service Practices courses, students may attend one or two symposiums, clubs, associations, workshops, projects, etc. about the problems of disabled students. It is thought that participation in these activities and providing volunteer activities in non-governmental organizations will provide awareness about disability.

Keywords: Higher education, Physical disability, Disability awareness, Disability perspective

GİRİŞ

Engellilik, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA) tarafından; "doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, normal yaşamın gereklerine uyamama" olarak tanımlanmaktadır (ÖZİDA, 2010a). Tanım olarak engelli kelimesi sakat ve özürlü kelimeleri yerine kullanılsa da bu sözcükler farklı anlamlara gelmektedir. Özürlü terimi "özürlülüğü" odak noktasına koymayı gerektiren, yani özürlülük olgusunu nesnelleştiren bir kavram olarak karşımıza çıkarken, engellilik hemen olmasa da zamanla bu zorunluluktan kurtulabilmeyi, düşüncelerimizde yumuşama ve esneklik sağlamayı başarabilecek bir terim olarak görülmektedir (Koca, 2010).

Dünya Sağlık Örgütü ("World Health Organization-WHO")'nün tanımına göre engelli sözcüğü, etkinlik sınırlılıkları ve katılım kısıtlamalarını kapsayan bir şemsiye terimdir. Örneğin vücut fonksiyonu veya yapısında bir sorun, bir görevi veya eylemi yürütmede birey tarafından karşılaşılan bir zorluk ve normal yaşamsal aktivitelerini yerine getirememe gibi durumları ifade etmektedir (WHO, 2016). 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanunda ise engelli birey; fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyusal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma, diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey olarak tanımlanmaktadır (Engelliler Hakkında Kanun, 2005).

Engellilik doğumsal ya da daha sonradan oluşabilmektedir. Öztürk (2011) engelli türlerini: ortopedik (Bedensel), görme, işitme, dil ve konuşma, zihinsel, süreğen hastalık, zedelenme-sapma, olarak sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre ülkemizde ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel özürlülerin oranı %2.58 iken süreğen hastalığı olanların oranı ise %9.70'dir ve bu oranlar içinde okuma yazma bilmeyen özürlü nüfus, toplam nüfus içinde %61.14 olarak hesaplanmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu - TÜİK). Yine 2011 yılında yayınlanan Dünya Engellilik Raporuna göre dünyada 18 yaş üzeri nüfusun %15.6'sının engelli olduğu bildirilmiştir (WHO, 2011).

Eğitim durumuna göre engellilerin yaklaşık %41'i ilkokul mezunudur. Bu oran da oldukça düşüktür. Durum yükseköğretim açısından irdelendiğinde ise Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemindeki 2017-18 eğitim-öğretim yılı verilerine göre Türkiye'de devlet ve vakıf üniversitelerinde kayıtlı fiziksel, görme, işitme, dil ve konuşma problemi olan toplam 4970 öğrenci bulunmaktadır (TÜİK, 2018). Bu öğrencilerin öğrenim hayatlarını kolaylaştırmak için gerekli tedbirleri almak ve bu yönde düzenlemeler yapmak üzere 20.06.2006 tarih ve 26200 sayılı resmi gazetede yayımlanan "Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği" gereğince "Yükseköğretim Kurulu Özürlü Öğrenciler Komisyonu" oluşturulmuştur. Bu komisyonun görevi, yükseköğrenim gören özürlü öğrencilerin ihtiyaçlarını belirlemek, belirlenen ihtiyaçlara göre yapılması gereken idari düzenlemeleri planlamak ve gerekli alt yapı standartlarını oluşturarak ilgili yükseköğretim kurumları arasında koordinasyonu sağlamaktır (Engelliler Danışma ve Koordinasyon, 2010). Böylelikle özellikle yükseköğretimdeki engellilerin mesleki gelişimleri desteklenmektedir. Ancak engelli bireylerin mesleki gelişimlerinin yanı sıra duyuşsal gelişimlerinin de desteklenmesi gerekmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Başbakanlık Özürlüler İdaresi tarafından yapılmış bir araştırmada engelli olmayan bireylerin engellilerle birebir ilişki kurmaktan kaçındıkları, ayrı okullarda okumaları gerektiğini ve özürlü bir kişiyle evlenmeyi tercih etmedikleri saptanmıştır (ÖZİDA, 2010b). Deal'ın (2007) da belirttiği gibi engelliler sıklıkla üstü kapalı olarak bakışlarla ya da sözle önyargılar ve ayırımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır. Dolayısı ile engelliler çoğu zaman dolaylı ya da doğrudan olumsuz tutumlarla karşılaşmaktadırlar. Bu olumsuz bakış açılarının, önyargıların ve ayrımcılığın önlenmesine yönelik tedbirlerin alınmasına, bakış açılarını değiştirme programlarının oluşturulmasına ve bunların hayata geçirilmesine ihtiyaç vardır (Küçüktığlı, 2012). Toplumun böyle bir algısı varken özellikle eğitimin önemli bir noktası olarak düşünülebilecek üniversite-

lerde belirli bir olgunluğa erişmiş olması beklenen öğrencilerin daha duyarlı ve önyargılardan uzak tutum ve davranışlar sergilemeleri beklenmektedir (Sağlam & Altındağ, 2017). Böylelikle engellilerin hayata dâhil olması kolaylaşabilecektir. Bunun için de öncelikli olarak engellilere karşı olumsuz bakış açıları değiştirilmelidir. Ayrıca engelli öğrencilerin iyi bir üniversite eğitimi alabilmeleri için sağlıklı akran ve öğretim üyesi iletişimi kurabilecekleri bir ortamın sağlanması gerekmektedir. Engelli bireyler fiziksel olarak bir özre sahip iken, toplumun engellilere ilişkin önyargısı ve kayıtsız kalması sosyal bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla görme engelli bir insan için asıl sorun körlüğün bizzat kendisi değil, bu alandaki toplumda mevcut olan yanlış önyargılar, ayrımcı uygulamalar ve sağlanan olanakların yetersizliğidir (Emiroğlu, 2008). Diğer engel durumları için de benzerlik söz konusudur. Öte yandan, engelliler açısından, engelin fiziksel yönleriyle baş etmek, toplumda engel nedeniyle uğranılan ayrımcılık ve baskı ile başa çıkmaktan çok daha kolaydır (Fine & Asch, 1988). Bu bağlamda, engellilerin toplumdan dışlanarak, yalıtılmış bir şekilde yaşamlarını sürdürmeleri bir ayrımcılık olarak değerlendirildiğinde; özellikle üniversitede öğrenim gören, ileride profesyonel meslek sahibi olarak önemli konumlara gelecek ve karar mekanizmalarında yer almaya aday öğrencilerin engelliler hakkındaki olumlu düşüncelere sahip olarak yetişmesi, engelli sorunlarının çözümünde yardımcı olacak önemli bir konu olarak düşünülmektedir. Unutulmamalıdır ki üniversite öğrencisi olarak aramıza katılan engelli bireyler, fiziksel ve sosyal alanda çok farklı engelleri aşarak bu konuma gelebilmiş, engelleri ile nasıl yaşaması gerektiğini bilen bilinçli bireylerdir. Eğer onlara eşit, sağlıklı bir iletişim ortamı, önyargısız bir sosyal ortam (akran ve öğretim üyesi desteği) ve fiziksel koşullar sağlanırsa her biri yüksek akademik başarı ve en önemlisi de duyuşsal açıdan kendini gerçekleştirmiş özgüvenli bireyler olarak mezun olabilecektir.

Üniversite hayatında yer alan engelsiz bireylerin her birinin engelli arkadaşlarını tanımaları, olduğu gibi kabul etmeleri ve normal arkadaşlık ilişkileri geliştirmeleri ileride toplumun bir ferdi, anne-baba, kariyer sahibi olma potansiyeli taşıyan her bir öğrencinin engelli kavramına karşı olumlu bir bakış açısı geliştirmesi açısından son derece önemlidir. Bu amaçla bu araştırma kapsamında, engelsiz öğrencilerin engelli öğrenci algısını öğrenerek mevcut durumu ortaya koymak, olası sorunları belirleyerek bu alanda yapılabilecek ileriye yönelik faaliyetlerin belirlenmesine katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmada, var olan durumun olduğu gibi ortaya konulmasını sağlayan tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte/halen var olan bir durumun var olduğu şekliyle betimleyen bir araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2002).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2015-16 eğitim-öğretim yılında Marmara Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler, örneklemini ise bu evrenden tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiş, sınıfında engelli öğrenci olan 661 son sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Bu öğrencilerden; %17.7'si Atatürk Eğitim, %15.6'sı Teknoloji, %5.4'ü İktisat, %35.4'ü Fen Edebiyat, %20.3'ü Hukuk, %6.8'i ise İlahiyat fakültelerinde öğrenim görmekte olan son sınıf öğrencileridir. Son sınıfların seçilmesinin nedeni dört yıllık eğitimleri boyunca sınıflarındaki engelli öğrencilere ilişkin belirli bir duyarlılık/bakış açısına sahip olduklarının düşünülmesidir. Evren belirlenirken araştırmacıların görev yaptıkları, maliyet ve zaman açısından kolay ulaşılabilir olan fakülteler seçilmiştir. Bunun için her fakültedeki engelli birim sorumlularıyla iletişime geçilmiş, engelli öğrencilerin ders aldıkları sınıflar saptanmış ve örneklem bu sınıflardaki engelsiz öğrenciler arasından alınmıştır. Buna göre; Atatürk Eğitim Fakültesinde 115, Teknoloji Fakültesinde 103, İktisat Fakültesinde 36, Fen Edebiyat Fakültesinde 228, Hukuk Fakültesinde 134, İlahiyat Fakültesinde ise 45 son sınıf öğrencisine ulaşılmıştır. Marmara Üniversitesinde belirtilen fakültelerde sınıfında engelli öğrenci olan toplamda 8972 son sınıf öğrencisi bulunmaktadır. Bu evrenden örneklem alırken evrenin varyansının bilindiği ve birinci tür hatanın dikkate alındığı $n=N.\delta^2.Z\alpha/(N-1).d^2$ formülü kullanılmıştır (Özdamar, 2003). Hesaplamalar Excel programı kullanılarak yapılmış ve %5 kabul edilebilir hata ile %99 güven seviyesinde hesaplanan örneklem büyüklüğü 618 olarak saptanmıştır. Araştırmada geçersiz olabilecek anketler düşünülerek 661 öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerden %64'ü kadın, %36'sı ise erkektir. Yaş dağılımlarına ilişkin bulgular incelendiğinde ise katılımcıların %47.5'inin 18-20, %43.4'ünün 21-23, %9.1'inin ise 24 yaş ve üzeri olduğu saptanmıştır.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilmiş anket formu kullanılmıştır. Ankette yer alan maddeler oluşturulmadan önce, sınıfında engelli öğrenci olan 60 kişilik bir öğrenci grubuna engelli arkadaşlarıyla ilgili olarak düşünceleri iki açık uçlu soru ile sorulmuş, buradan elde edilen verilerden ve konuyla ilgili literatür taramasından 50 ifadelik anket formu oluşturulmuştur. Anketin kapsam ve görünüş geçerliliğinin sağlanması amacıyla anket üç alan uzmanı tarafından incelenmiştir. Ayrıca bir Türk Dili ve Edebiyatı ile ölçme değerlendirme uzmanınca da kontrol edilmiş, anlaşılmayan ifadeler düzeltilmiş/çıkarılmış, bazı ifadeler birleştirilmiştir. Daha sonra anket 30 kişilik pilot bir gruba uygulanmış, alınan geri bildirimler doğrultusunda anketteki 25 ifade amaca hizmet etmediği için çıkarılarak son şekli verilmiştir. Anket iki bölümden oluşmuştur. İlk bölümde anketi cevaplayan öğrencilere ilişkin demografik bilgiler (cinsiyet, yaş, okumakta oldukları fakülte) ile engelsiz öğrencilerin engelli öğrencilere ilişkin duyarlılıklarına ilişkin sorular, ikinci bölümde ise engelsiz öğrencilerin engelli öğrencilere ilişkin bakış açılarının belirlenmesi amacıyla 25 ifade yer almıştır. Bu ifadelere verilen cevaplamalarda kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum olmak üzere dörtlü Likert tipi skala kullanılmıştır.

Anket uygulanmadan önce Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Etik Kurulu'nun 20.03.2016 tarih ve 2/4 sayılı yazısı ile etik kurul onayı alınmıştır.

İstatistiksel Analiz

İstatistiksel analizde SPSS ("Statistical Package for the Social Sciences") programından yararlanılmıştır. Verilerin analizinde ankette yer alan her bir ifadeye ilişkin yüzde ve frekans değerleri verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, elde edilen veriler ankette yer alan bölümler doğrultusunda sunulmuştur.

Engelsiz Öğrencilerin Engelli Öğrencilere ve Engelliliğe İlişkin Duyarlılıklarına Ait Bulgular

Engelsiz öğrencilerin engelli öğrencilere ve engelliliğe ilişkin duyarlılıklarının belirlenmesi amacıyla sorulan sorulardan elde edilen bulgulara ait yüzde ve frekans değerleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1 incelendiğinde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

1. "Üniversite dışında engelli başka bir arkadaşınız var mı?" sorusuna ilişkin araştırmaya katılan öğrencilerin %74.6'sı üniversite dışında engelli bir başka arkadaşının olmadığını, %25.4'ü ise olduğunu belirtmiştir.
2. "Şimdiye kadar engellilerle ilgili sempozyum, kulüp, dernek, engelli haftası vb. faaliyetlere katıldınız mı?" sorusuna öğrencilerin; %69.3'ü şimdiye kadar engellilerle ilgili sempozyum, kulüp, dernek, engelli haftası vb. herhangi bir faaliyete katılmadığını, %30.7'si ise katıldığını belirtmiştir.
3. "Sınıfınızda kaç tane engelli öğrenci olduğunu biliyor musunuz" sorusuna araştırmaya katılan öğrencilerden %63.7'si sınıfında bulunan engelli öğrencinin varlığından haberdar olduğunu belirtmiştir.
4. Araştırmaya katılan öğrencilerin; %11.5'inin şimdiye kadar engellilerle ilgili bir sorumluluk projesine katıldığı, %88.5'inin ise katılmadığı belirlenmiştir.

Tablo 1: Engelsiz Öğrencilerin Engelli Öğrencilere ve Engelliliğe İlişkin Duyarlılıklarına Ait Frekans ve Yüzde Dağılımları

	n	%
Üniversite dışında engelli bir arkadaşınız var mı?		
Evet	168	25.4
Hayır	493	**74.6**
Şimdiye kadar engellilerle ilgili sempozyum, kulüp, dernek, engelli haftası vb. faaliyetlere katıldınız mı?		
Evet	203	30.7
Hayır	458	**69.3**
Sınıfınızda kaç tane engelli öğrenci olduğunu biliyor musunuz?		
Hayır	240	36.3
Evet	5	0.8
Evet, ama hangi engeli olduğunu bilmiyorum	111	16.8
Evet, hangi engeli olduğunu biliyorum	305	**46.1**
Şimdiye kadar engellilerle ilgili herhangi bir sorumluluk projesine katıldınız mı?		
Evet	76	11.5
Hayır	585	**88.5**
Üniversitenizde engelli öğrenci birimi var mı?		
Evet	152	23.0
Hayır	13	2.0
Bilgim yok	496	**75.0**
Engelli sınıf arkadaşlarınızla tanıştınız mı?		
Hayır	360	**54.5**
Evet, önce kendisi benimle iletişim kurdu	46	7.0
Evet, önce ben iletişim kurdum	137	20.7
Evet, engelsiz diğer sınıf arkadaşlarım tanıştırdı	35	5.3
Evet, engelli diğer sınıf arkadaşım tanıştırdı	3	0.5
Evet, yardım etmek isterken tanıştık	55	8.3
Evet, diğer	25	3.8
Engelli arkadaşlarınızla iletişime geçmek için bir rehberlik hizmeti almak ister misiniz?		
Evet	295	44.6
Hayır	366	**55.4**
TOPLAM	661	100

5. Araştırmaya katılan öğrencilerin %77'sinin üniversitedeki engelli biriminin varlığından haberdar olmadıkları saptanmıştır.
6. "Engelli sınıf arkadaşlarınızla tanıştınız mı?" sorusuna, araştırmaya katılan öğrencilerin %54.5'inin sınıfındaki engelli öğrenciyle tanışmadığı, %45.6'sının ise tanıştığı görülmektedir. Tanışan öğrencilerin tanışma nedenleri incelendiğinde ise; %7'sinin önce engelli öğrencinin iletişim kurduğu için tanıştığını, %20.7'sinin önce kendilerinin iletişim kurarak tanıştığını, %5.3'ünün engelsiz diğer sınıf arkadaşları aracılığıyla tanıştıklarını, %0.5'inin engelli diğer sınıf arkadaşlarının tanıştırdığını, %8.3'ünün yardım etmek isterken tanıştığını, %3.8'inin ise diğer nedenlerle tanıştığını belirttikleri görülmüştür. Elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin yarıdan fazlasının (%54.5) sınıfındaki engelli öğrenci/öğrencilerle tanışmadığı görülmektedir.
7. "Engelli arkadaşlarınızla iletişime geçmek için bir rehberlik hizmeti almak ister misiniz?" sorusuna öğrencilerin %44.6'sının evet, %55.4'ünün ise hayır şeklinde cevap verdiği saptanmıştır.

Engelsiz Öğrencilerin Engelli Öğrencilere İlişkin Bakış Açılarına Ait Bulgular

Engelsiz öğrencilerin engelli sınıf arkadaşlarına ilişkin bakış açılarının belirlenmesi amacıyla hazırlanan 25 soruluk anket verilerine ait frekans ve yüzde bulguları Tablo 2.'de sunulmuştur.

Tablo 2: Engelsiz Öğrencilerin Engelli Sınıf Arkadaşlarına İlişkin Bakış Açılarına Ait Bulgular

	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	n	%	*n*	%	*n*	%	*n*	%
1. Engelli öğrencilerin engelsiz öğrencilerle aynı ortamda eğitim almalarını doğru bulmuyorum	360	54.5	187	28.3	71	10.7	43	6.5
2. Engelli arkadaşlarımla rahatlıkla iletişim kurulabileceğini düşünüyorum	18	2.7	98	14.8	351	53.1	194	29.3
3. Engelli arkadaşlarımla beraber ders çalışabiliyoruz	46	7.0	175	26.5	297	44.9	143	21.6
4. Engelli arkadaşlarımın benimle iletişim kurmaktan çekindiğini düşünüyorum	214	32.4	311	47.0	111	16.8	25	3.8
5. Engelli arkadaşlarımın yanımda rahatsız olduklarını düşünüyorum	252	38.1	330	49.9	63	9.5	16	2.4
6. Engelli öğrencilerin eğitim-öğretimi yavaşlattığını düşünüyorum	425	64.3	177	26.8	42	6.4	17	2.6
7. Engelli öğrencilere fazla tolerans gösterildiğini düşünüyorum	360	54.5	242	36.6	34	5.1	25	3.8
8. Engelli öğrencilerin eğitim-öğretimi engellediğini düşünüyorum	454	68.7	159	24.1	33	5.0	15	2.3
9. Engelli öğrencilere engelinden dolayı daha fazla not verildiğini düşünüyorum	424	64.1	182	27.5	33	5.0	22	3.3
10. Engelli öğrencilerin ayrı binalarda eğitim alması gerektiğini düşünüyorum	346	52.3	209	31.6	71	10.7	35	5.3
11. Öğretim elemanlarının engelli öğrenciye ilgi göstermesinin sınıfın motivasyonunu bozacağını düşünüyorum	425	64.3	186	28.1	27	4.1	23	3.5
12. Sınıfta engelli öğrencinin olmasının sınıfın düzenini bozacağını düşünüyorum	443	67.0	179	27.1	16	2.4	23	3.5
13. Engelli bir sınıf arkadaşına sahip olmanın olumlu bir deneyim sağlayacağını düşünüyorum	41	6.2	42	6.4	280	42.4	298	45.1
14. Sınıfımızda engelli bir öğrencinin olması beni rahatsız ediyor	524	79.3	101	15.3	12	1.8	24	3.6
15. Engelli öğrencilere nasıl davranacağımı bilemiyorum	115	17.4	305	46.1	198	30.0	43	6.5
16. Engelli öğrencilerin diğer engelli öğrencilerle daha iyi anlaşabileceğini düşünüyorum	58	8.8	246	37.2	303	45.8	54	8.2
17. Engelli öğrencilere engeliyle ilgili karşılaştıkları problemlerde yardım ediyorum	23	3.5	98	14.8	390	59.0	150	22.7

Tablo 2: Devam

	Kesinlikle katılmıyorum		Katılmıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle katılıyorum	
	n	%	*n*	%	*n*	%	*n*	%
19. Engelli öğrencilere sınavlarda engeline göre kolaylık gösterilmesi gerektiğini düşünmüyorum	351	53.1	137	20.7	97	14.7	76	11.5
20. Engelli öğrencilerin uzaktan eğitim almalarının daha yararlı olacağını düşünüyorum	309	46.7	243	36.8	81	12.3	28	4.2
21. Engelli bir öğrenciye engelinden dolayı tolerans gösterilmemesi gerektiğini düşünüyorum	261	39.5	202	30.6	146	22.1	52	7.9
22. Sınıfta engelli öğrencilerin olmasının öğretim elemanına yük getirdiğini düşünüyorum	366	55.4	219	33.1	66	10.0	10	1.5
23. Engelli öğrencilerin okul yaşamında her zaman yardıma ihtiyacı olduğunu düşünüyorum	43	6.5	210	31.8	285	43.1	123	18.6
24. Engelli bir öğrencinin varlığının sınıfta davranış sorunlarına neden olabileceğini düşünüyorum	385	58.2	199	30.1	56	8.5	21	3.2
25. Engelli arkadaşlarımla zaman geçirmeyi tercih ederim	9	1.4	207	31.3	379	57.3	66	10.0

Tablo 2 incelendiğinde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

1. "Engelli öğrencilerin engelsiz öğrencilerle aynı ortamda eğitim almalarını doğru bulmuyorum" ifadesine araştırmaya katılan öğrencilerin %82.8'inin katılmadığı, %17.2'sinin katıldığı,
2. "Engelli arkadaşlarımla rahatlıkla iletişim kurulabileceğini düşünüyorum" ifadesine öğrencilerin; %17.5'inin katılmadığı, %82.4'ünün katıldığı,
3. "Engelli arkadaşlarımla beraber ders çalışabiliyoruz" ifadesine araştırmaya katılan öğrencilerin %33.5'inin katılmadığı, %66.5'inin ise katıldığı,
4. "Engelli arkadaşlarımın benimle iletişim kurmaktan çekindiğini düşünüyorum" ifadesine öğrencilerin yarıdan fazlasının (%79.4) katılmadığı, %20.6'sının katıldığı,
5. "Engelli arkadaşlarımın yanımda rahatsız olduklarını düşünüyorum" ifadesine öğrencilerin %88'inin katılmadığı, %11.9'unun katıldığı,
6. "Engelli öğrencilerin eğitim-öğretimi yavaşlattığını düşünüyorum" ifadesine öğrencilerin %91.1'inin katılmadığı, %9'unun katıldığı,
7. "Engelli öğrencilere fazla tolerans gösterildiğini düşünüyorum" ifadesine öğrencilerin %91.1'inin katılmadığı, %8.9'unun ise katıldığı,
8. "Engelli öğrencilerin eğitim-öğretimi engellediğini düşünüyorum" ifadesine öğrencilerin tamamına yakının (%92.8) katılmadığı, %8.3'ünün ise katıldığı,
9. "Engelli öğrencilere engelinden dolayı daha fazla not verildiğini düşünüyorum" ifadesine öğrencilerin %91.6'sının katılmadığı, %8.3'ünün katıldığı,
10. "Engelli öğrencilerin ayrı binalarda eğitim alması gerektiğini düşünüyorum" ifadesine araştırmaya katılan öğrencilerin %83.9'unun katılmadığı, %16'sının ise katıldığı,
11. "Öğretim elemanlarının engelli öğrenciye ilgi göstermesinin sınıfın motivasyonunu bozacağını düşünüyorum" ifadesine öğrencilerin %92.4'ünün katılmadığı, %7.6'sının katıldığı,
12. "Sınıfta engelli öğrencinin olmasının sınıfın düzenini bozacağını düşünüyorum" ifadesine öğrencilerin tamamına yakınının (%94.1) katılmadığı, %5.9'unun katıldığı,
13. "Engelli bir sınıf arkadaşına sahip olmanın olumlu bir deneyim sağlayacağını düşünüyorum" ifadesine öğrencilerin %12.6'sının katılmadığı, %87.5'inin katıldığı,
14. "Sınıfımızda engelli bir öğrencinin olması beni rahatsız ediyor" ifadesine öğrencilerin %94.6'sının katılmadığı, %5.4'ünün katıldığı,
15. "Engelli öğrencilere nasıl davranacağımı bilemiyorum" ifadesine ilişkin öğrencilerin %63.5'inin katılmadığı, %36.5'inin katıldığı,
16. "Engelli öğrencilerin diğer engelli öğrencilerle daha iyi anlaşabileceğini düşünüyorum" ifadesine öğrencilerin %46'sının katılmadığı, %54'ünün katıldığı,
17. "Engelli öğrencilere engeliyle ilgili karşılaştıkları problemlerde yardım ediyorum" ifadesine öğrencilerin %18.3'ünün katılmadığı, %81.7'sinin katıldığı,
18. "Engelli bir öğrenciyle işbirlikli bir grupta çalışmayı tercih ederim" ifadesine öğrencilerin %44.3'ünün katılmadığı, yarıdan fazlasının (%55.7) katıldığı,
19. "Engelli öğrencilere sınavlarda engeline göre kolaylık gösterilmesi gerektiğini düşünmüyorum" ifadesine öğren-

cilerin yarıdan fazlasının (%73.8) katılmadığı, geri kalan %26.2'sinin ise katıldığı,

20. "Engelli öğrencilerin uzaktan eğitim almalarının daha yararlı olacağını düşünüyorum" ifadesine araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%83.5) katıldığı, %16.5'inin ise katılmadığı,
21. "Engelli bir öğrenciye engelinden dolayı tolerans gösterilmemesi gerektiğini düşünüyorum" ifadesine öğrencilerin %70.1'inin katılmadığı, %30'unun ise katıldığı,
22. "Sınıfta engelli öğrencilerin olmasının öğretim elemanına yük getirdiğini düşünüyorum" ifadesine öğrencilerin %88.5'inin katılmadığı, %11.5'inin katıldığı,
23. "Engelli öğrencilerin okul yaşamında her zaman yardıma ihtiyacı olduğunu düşünüyorum" ifadesine öğrencilerin %38.3'ünün katılmadığı, %61.7'sinin katıldığı,
24. "Engelli bir öğrencinin varlığının sınıfta davranış sorunlarına neden olabileceğini düşünüyorum" ifadesine %88.3'ünün katılmadığı, %11.7'sinin katıldığı,
25. "Engelli arkadaşlarımla zaman geçirmeyi tercih ederim" ifadesine öğrencilerin %32.7'sinin katılmadığı, %67.3'ünün ise katıldığı belirlenmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇLAR

Engelsiz öğrencilerin sınıflarındaki engelli öğrencilere ilişkin bakış açılarının belirlenmesi için uygulanan anket verilerinden, araştırmaya katılan öğrencilerin; engelli öğrencilerle aynı ortamda eğitim almalarını doğru buldukları, rahatlıkla iletişim kurabildikleri, eğitim-öğretimi yavaşlatmadıkları, sınıfın motivasyonunu ve düzenini bozmadıkları, engelliye engelinden dolayı tolerans gösterilmediği, engelli bir sınıf arkadaşına sahip olmanın olumlu bir deneyim sağladığı, bu durumdan rahatsız olmadıklarını, engelli öğrencilere engeliyle ilgili karşılaştıkları problemlerde yardım ettikleri, engelli öğrencilere sınavlarda engeline göre kolaylık gösterilmesi gerektiği ve sınıfta engelli öğrencilerin olmasının öğretim elemanlarına yük getirdiğini düşünmedikleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonuçlar engelsiz öğrencilerin engelli sınıf arkadaşlarına ilişkin görüşlerinin olumlu yönde olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin engelli sınıf arkadaşlarıyla rahatlıkla iletişim kurulabileceğini düşünmesi Ünal ve Yıldız (2017) tarafından, üniversite gençliğinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi amacıyla yapmış oldukları araştırmada ortaya çıkan bedensel engellilerle ilişki kurma boyutundaki iletişim kurulabileceği sonucuyla da benzerlik göstermektedir. Araştırmada elde edilen engelli öğrencilerin engelsiz öğrencilerle aynı ortamda eğitim almalarıyla ilgili olumlu görüşleri Seçer, Sarı ve Çetin (2010) tarafından yapılan bir araştırma sonucuyla da benzerdir. Çocukların bedensel engelli akranlarıyla birlikte eğitim almalarına ilişkin görüşlerinin ortaya çıkarılması amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada öğrencilerin engelli öğrencilerle aynı ortamda eğitim almaları konusunda katılımcıların olumlu görüş bildirdikleri saptanmıştır. Brown ve Foster (1991) tarafından işitme engeli olmayan üniversite öğrencilerinin işitme engelli öğrencilere ilişkin bakış açıları nitel bir yaklaşımla belirlenmiş, engelli öğrencilerin sınıftaki varlığının eğitim-öğretimi olumsuz yönde etkilemediği ve engelsiz öğrencilerin işitme engelli öğrencilerin yaşadıkları güçlüklere karşı daha duyarlı oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonuç da araştırmada ortaya çıkan engelli öğrencilerin fiziksel durumlarının eğitim-öğretimi olumsuz yönde etkilemediği sonucunu destekler niteliktedir. Cambra (2002) tarafından sınıf ortamında engelli öğrencilerin kabulü ile ilgili yapılmış olan bir araştırma sonucu da bu çalışmada ortaya çıkan engelli bir sınıf arkadaşına sahip olmanın olumlu bir deneyim sağlayacağı görüşüyle benzerlik göstermektedir.

Engelsiz öğrencilerin engelli öğrencilere ilişkin genel görüşlerinin olumlu olmasına rağmen; duyarlılıkla ilgili olarak araştırmaya katılan öğrencilerin; yarıdan fazlasının şimdiye kadar engellilerle ilgili herhangi bir faaliyete ve sorumluluk projesine katılmadıkları, üniversitedeki engelli biriminin varlığından haberdar olmadıkları, iletişim kurma açısından sınıfındaki engelli öğrenci/öğrencilerle tanışmadığı ve engellilerle ilgili herhangi bir rehberlik hizmeti alma ihtiyacı duymadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, engelsiz öğrencilerin engelliliğe karşı duyarlılıklarının yeterli düzeyde olmadığı, buna karşın bu konuyla ilgili herhangi bir rehberlik hizmeti almaya da istek duymadıkları belirlenmiştir. Bu sonuç, Altıparmak ve Yıldırım-Sarı (2012) tarafından yapılmış araştırmada ortaya konulan, engellilerin toplum tarafından yeterince tanınmadığı bulgusunun nedenlerinden biri olabilecek niteliktedir. Benzer olarak Aslan ve Şeker (2011), Sağlam ve Altındağ (2017), Küpeli, Öztürk-Dönmez ve Bayık-Temel (2014), Matziou, Tsoumakas ve Perdikaris (2009) tarafından yapılmış araştırmalarda da öğrencilerin engellilik konusundaki bilgi ve ilgi düzeylerinin genel olarak düşük olduğu saptanmıştır. Seçer, Sarı ve Çetin (2010) tarafından yapılan araştırmada da araştırmaya katılan engelsiz öğrencilerin sınıflarında engelli öğrenci olup olmadığını bilmedikleri ve öğretmenlerinin de bu konuda kendilerini bilgilendirmediği sonucu da engelliliğe karşı tanınırlığın yetersiz olduğunu göstermektedir. Çömez ve Altan-Sarıkaya (2017) tarafından yapılmış bir araştırma sonucunda da hemşirelik öğrencilerinin engelliliğe yönelik düşüncelerinin genellikle olumlu yönde olduğu, ancak engellilerin toplum tarafından önemsenmediğini düşündükleri saptanmıştır. Oysaki engellilerin farkında olunması, önemsenmesi, sosyal kabul ve iletişim kurma ihtiyaçlarının karşılanması durumunda kendilerini daha iyi hissettikleri, sosyal ve akademik gelişimlerinin eksiksiz gerçekleştiği bilinmektedir (Cook & Semmel, 1999). Şahin'in de (2004) belirttiği gibi toplumda engellilikle ilgili duyarlılığın oluşturulması önemlidir. Duyarlılığı sağlamak adına engellilerle empati kurmak, ancak empati kurarken acımak ya da görmezden gelmek değil, hayatlarının nasıl kolaylaştırılabileceği konusunda yardımcı olmak gerekmektedir. Bunun için tüm eğitim kademelerinde uygulamalı duyarlılık eğitimi programlarının tasarlanarak gerçekleştirilmesi, etkililiğinin ve sürekliliğin sağlanması önerilmektedir.

Sağlam ve Altındağ'ın (2017) da ifade ettiği gibi üniversitelerin engelsiz üniversite olmaları için konu ile ilgili merkezlerin açılmış olmasına rağmen bu merkezlerin tam anlamıyla fonksiyon gösteremediği, araştırma sonucunda ortaya çıkan;

engelsiz öğrencilerin üniversitedeki engelli biriminin varlığından haberdar olmadığı sonucunu da desteklemektedir. Bu nedenle üniversitelerdeki engelli birimlerinin engelliliğe ilişkin duyarlılığı/bilgilendirmeyi artıracak sempozyumlar ve projeler gibi faaliyetlerden engelli öğrencileri olduğu kadar engelsiz öğrencileri de, özellikle sıklıkla kullanılan sosyal medya ve ağlar aracılığıyla haberdar etmelidir. Aynı zamanda "topluma hizmet uygulamaları" dersi içerisinde engelsiz öğrencilerin engellilerle ilgili bir dönemde en az iki tane sosyal sorumluluk projesine katılması zorunluluk haline getirilmelidir. Ek olarak, engelli ve engelsiz öğrencilerin oryantasyon eğitimleri, kulüpler ve sosyal etkinlikler aracılığıyla işbirliği içinde çalışabilecekleri ortamların oluşturulmasının da duyarlılığın/bilgilenmenin artırılmasında faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca engelsiz bireylerin duygusal zekalarının ve özellikle empati kurma becerilerinin sergilenmesindeki "sen basamağı" diye isimlendirdiğimiz gerçek empatinin kurulduğu basamak üzerindeki gelişimini sağlayacak etkinliklerin sıklıkla gerçekleştirilmesi engelliliğe ve engellilere karşı duyarlılıklarının ve bakış açılarının daha olumlu olmasını sağlayabilecektir.

KAYNAKLAR

Altıparmak, S., & Yıldırım-Sarı, H. (2012). Manisa ilinde engelli bireylere karşı toplumsal tutum. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *13*(2), 110-116.

Aslan, M., & Şeker, S. (2011). Engellilere yönelik toplumsal algı ve dışlanmışlık (Siirt örneği). *Sosyal Hakları Uluslararası Sempozyumu*, 449-463. Retrieved from http://acikerisim.siirt.edu.tr/bitstream/handle/ 123456789/699/aslan-seker.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA). (2010a). Türkiye özürlüler araştırması temel göstergeleri. Retrieved from http://www.engelsiz.hacettepe.edu.tr/belge/ozida.pdf

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA). (2010b). Özürlülük eğitimi: Toplum özürlülüğü nasıl anlıyor temel araştırması. Retrieved from https://eyh.aile.gov.tr/uploads/pages/bakim-hizmetleri-stratejisi-ve-eylem-plani-2011-2013/toplum-ozurlulugu-nasil-anliyor-arastirma-projesi-sonuclari.pdf

Brown, P. M., & Foster, S. B. (1991). Integration hearing and deaf students on a college campus: successes and barriers as perceived by hearing students. *American Annals of the Deaf*, *136*(1), 21-27.

Büyüköztürk, Ş. (2003). *İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum.* (3. Baskı). Ankara: Pegem A yayınları.

Cambra, C. (2002). Acceptance of deaf student in regular classrooms. *American Annals of Deaf*, *147*(1). 38-45.

Cook, B. G., & Semmel, M. I. (1999). Peer acceptance of included students with disabilities as a function of severity of disability and classroom composition. *The Journal of Special Education*, *33*, 50–61.

Çömez, T., & Altan-Sarıkaya, N. (2017). Hemşirelik fakültesi öğrencilerinin engelli bireyleri damgalamaya ilişkin düşünceleri ve uygulamaları, *Journal of Academic Research in Nursing, 3*(3), 145-152.

Deal, M. (2007). Aversive disablism: Subtle prejudice toward disabled people. *Disability & Society*, *22*(1), 93-107.

Fine, M., & Asch, A. (1988). Disability beyond stigma: Social interaction, discrimination, and activism. *Journal of Social Issues*, *44*(1), 3-21. Retrieved from http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_ INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/18014

Emiroğlu, B. G. (2008, 30 Ocak - 1 Şubat). Üniversitelerde görme engelli öğrenciler için bilişim. Akademik Bilişim 2008, Çanakkale, Türkiye'de sunulan bildiri. Retrieved from http://www.engelsizbilisim.org/sunular/Emiroglu_AB08.pdf

Engelliler Hakkında Kanun. (2005, 7 Temmuz). *Resmi Gazete* (Sayı: 25868). Retrieved from https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf

Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler ve teknikler*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Koca, C. (2010). *Engelsiz şehir planlaması bilgilendirme raporu*. İstanbul: Dünya Engelliler Vakfı.

Küçüktığlı, M. S. (2012). Konya'da engelli bireylerin ve ailelerinin toplumsal hayatta yaşadıkları zorlukların araştırılması projesi (TR52-12-TD-01-42). Retrieved from http://planlama.mevka.org.tr/attachments/article/134/Konya da %20Engelli%20 Bireylerin%20Zorluklarinin%20Arastirilmasi.pdf

Küpeli, H., Öztürk-Dönmez, R., & Bayık-Temel, A. (2014). Farklı kültürlerden hemşirelik öğrencilerinin özürlülüğe yönelik görüşleri: Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri örneği. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, *13*(2), 11-20.

Matziou, V., Tsoumakas, C., & Perdikaris, P. (2009). Attitudes of nurse professionals and nursing students towards children with disabilities. Do nurses really overcome children's physical and mental handicaps?. *International Nursing Review*, *56*, 456-460.

Özdamar, K. (2003). *Modern bilimsel araştırma yöntemleri.* Eskişehir: Kaan Kitabevi.

Öztürk, M. (2011). *Türkiye'de engelli gerçeği*. İstanbul: Ajans Vista Matbaacılık.

Sağlam, M., & Altındağ, Ö. (2017). Üniversite öğrencilerinin engelli bireyler hakkındaki farkındalıkları *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, *17*(1), 22-37.

Seçer, Z., Sarı, H., & Çetin, Ş. (2010). Okul öncesi dönemde çocukların bedensel engelli akranlarıyla birlikte eğitim almalarına ilişkin görüşleri. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, *26*, 12-24.

Şahin, H. (2004). Engellilik kimin sorunu? Bireyin mi, toplumun mu? *Öz-Veri Dergisi*, *1*(1), 40-50.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2018). İstatistiklerle Türkiye/Turkey in statistics 2018. Retrieved from https://kutuphane.tuik.gov.tr/yordambt/yordam.php?aDemirbas=

Ünal, V., & Yıldız, M. (2017). Üniversite gençliğinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi: Sivas örneği. *The Journal of Academic Social Science (JASS)*, *57*, 341-358.

World Health Organization (WHO). (2011). *World report on disability 2011*. Malta: WHO Press. Retrieved from https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=https://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf&ved=2ahUKEwjRrLHR5ZvmAhU06KYKHXQmA8cQFjABegQIBRAB&usg=AOvVaw2xEwmN7Ae-COE3c5NflN-4

World Health Organization (WHO). (2016). *Disabilities*. Retrieved from https://www.who.int/topics/disabilities/en/

Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma Ve Koordinasyon Yönetmeliği. (2010, 14 Ağustos). *Resmî Gazete* (Sayı: 27672). Retrieved from https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.14214&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Fretim%20Kurumlar%C4%B1%20%C3%96z%C3%BCrl%C3%BCler%20Dan%C4%B1%C5%9Fma%20ve%20Koordinasyon%20Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi